

BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ ÇALIŞMALARI

BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ: GELECEĞİN TÜRKİYE'Sİ İÇİN BİR YOL HARİTASI BELİRLEME ÇALIŞTAYI ve BEYİN GÖÇÜ VE YENİ ÇALIŞMA DÜZENİ PANELİ SONUÇ RAPORU

Dış Hatlar Gidiş

SAAT	GİDİŞ YERİ	KONTUAR	DURUM
12:00	LONDRA	A09	ACIK
12:04	PARIS	A23	ACIK
12:09	NEWYORK	B31	ACIK
12:15	TOKYO	A27	ACIK
12:19	HONG KONG	B25	ACIK
12:21	BERLIN	B17	ACIK
12:23	PEKİN	A07	ACIK
12:26	SIDNEY	A26	ACIK

Nisan 2023, Ankara

Türkiye Bilişim Derneği

Bilişimde Beyin Göçü Çalışmaları

Geleceğin Türkiye'si İçin Bir Yol Haritası Belirleme Çalıştayı ve
Beyin Göçü ve Yeni Çalışma Düzeni Paneli Sonuç Raporu

Yayımcı Adı

TÜRKİYE BİLİŞİM DERNEĞİ

Ceyhun Atuf Kansu Cad., 1246 Sk. No: 4/17 Balgat – ANKARA

Tel: +90 (312) 473 8215 (pbx) Faks: +90 (312) 473 8216

tbd-merkez@tbd.org.tr

Çalıştay Tarihleri

01 Aralık 2022, Yüz yüze ve Çevrim içi, Bilkent Cyberpark, Ankara

07 Aralık 2022, Yüz yüze, Bilkent Cyberpark, Ankara

Panel Tarihi

16 Aralık 2022, Yüz yüze, Ankara

Yayın Tarihi

20 Nisan 2023, Ankara

Raporu Hazırlayanlar

Dr. Aydın Kolat	TBD İcra Kurulu Başkanı,	Verisis AŞ, Genel Md.
İ. İlker Tabak	TBD İcra Kurulu Bşk. Yrd.,	TBK Bilişim AŞ, YK Bşk.
Mehmet Ali İnceefe	TBD İcra Kurulu Bşk. Yrd.,	BT Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Özalp	TBD Ankara Şb. YK Üyesi,	Akademisyen

TBD Yayın Numarası: 2023 / 04-3

ISBN:

© Bu yayının herhangi bir kısmı veya tamamı Türkiye Bilişim Derneği'nden önceden yazılı ve onaylı izin alınmadan herhangi bir formda veya elektronik, mekanik, fotokopi kayıt veya diğer bir yöntemle tekrar çoğaltılabılır. Kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Türkiye Bilişim Derneği

BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ ÇALIŞMALARI

BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ: GELECEĞİN TÜRKİYE'Sİ İÇİN BİR YOL

HARİTASI BELİRLEME ÇALIŞTAYI ve BEYİN GÖÇÜ VE

YENİ ÇALIŞMA DÜZENİ PANELİ

SONUÇ RAPORU

*Bilişim Teknikbilimini ulusal bir kalkınma
aracı olarak kullanacağız...*

*Aydın KÖKSAL, 1968
TBD Kurucusu ve Onursal Başkanı*

İçindekiler	
İçindekiler	v
Rapora, Çalıştaylara ve Panele Katkı Verenler	vi
Panel ve Çalıştaylara Katkı Veren Katılımcılar	vi
Panel ve Çalıştaylara Katkı Veren Kurum, Kuruluş ve Sivil Toplum Kuruluşları	vii
Kisaltmalar	vii
SUNUŞ	ix
BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ: GELECEĞİN TÜRKİYE'Sİ İÇİN BİR YOL HARİTASI BELİRLEME ÇALIŞTAYLARI	11
Katılımcı Değerlendirmeleri	12
Türkiye’de yaşayıp yurt dışında uzaktan çalışanlar	12
Türkiye’den yurt dışına çalışmak için gidenler	12
Yurt dışından Türkiye’ye çalışmaya gelenler	13
Yurt dışında yaşayıp Türkiye için uzaktan çalışanlar	13
Yurt dışında yaşamayı isteyenler	14
Katılımcıların Önerdiği Çözümler	14
Çalıştaylara Katılanlar	15
Çalıştayların Sonuçları	15
BEYİN GÖÇÜ VE YENİ ÇALIŞMA DÜZENİ PANELİ	16
Konuşmacıların Değerlendirmeleri	17
Panelden Çıkan Sonuçlar	19
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	20

Rapora, Çalıştaylara ve Panele Katkı Verenler

Beyin Göçü konusunun irdelendiği çalıştaylara, panele ve bu raporun nihai halini almasına çeşitli sivil toplum kuruluşlarının (STK) temsilcileri ile kamu, özel sektör ve üniversite mensupları katkı vermişlerdir.

Panel ve Çalıştaylara Katkı Veren Katılımcılar

Bu raporun içeriğinde ve hazırlanmasında katkılarını sunan katılımcılar aşağıda yer almaktadır.

Rahmi Aktepe	<i>TBD Genel Başkanı</i>
Dr. Aydın Kolat	<i>TBD İcra Kurulu Başkanı, Verisis AŞ, Genel Md.</i>
İ. İlker Tabak	<i>TBD İcra Kurulu Bşk. Yrd., TBK Bilişim AŞ, YK Bşk.</i>
Mehmet Ali İnceefe	<i>TBD İcra Kurulu Bşk. Yrd., BT Danışmanı</i>
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Özalp	<i>TBD Ankara Şb. YK Üyesi</i>
Abdullah Raşit Gülhan	<i>TBD İcra Kurulu Üyesi, Sinerji Türk Vakfı YK Bşk.</i>
Ali Işıklı	<i>ASELSAN</i>
Ali Rıza Çataldağ	<i>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</i>
Ali Yazıcı	<i>TBD Yönetim Kurulu 2. Başkanı</i>
Alper Sarıkan	<i>KAREL</i>
Berat Çelteklioğlu	<i>TGBD, OSTİM Teknopark</i>
Burak Kırımer	<i>TURKTRUST</i>
Burcu Asan Singil	<i>ODTÜ Teknokent AŞ</i>
Can Kaynar	<i>Signum TTE</i>
Cansın Duman	<i>TÜYAFED</i>
Cengiz Turgay	<i>TBD İcra Kurulu Üyesi</i>
Ceren Topaçlıoğlu Ertem	<i>Güven Future</i>
Çağlar Özer	<i>Creasaur</i>
Deniz Yeniköylü	<i>TUYAFED</i>
Ecevit Saraç	<i>Webolizma</i>
Ercan Boyar	<i>TCCB Strateji ve Bütçe Başkanlığı</i>
Ertan Barut	<i>TOBB Türkiye Yazılım Meclisi Bşk</i>
Fikret Akman	<i>BMO, Genel Yazman</i>
Furkan Özcan	<i>Gazi Teknopark</i>
Gizem Bağ	<i>Logo</i>
Gonca Telli	<i>Doğuş Üniversitesi</i>
Gökhan Erzurumluoğlu	<i>TBD Ankara Şubesi YK 2. Bşk.</i>
Gülin Onat Bayır	<i>BMO</i>
Gürbüz Odabaşı	<i>TGBD</i>
Hande Akünal	<i>Başkent Üniversitesi</i>
Hatice Bilge Algın	<i>EMO, Eltemtek</i>
Kazım Gözütok	<i>TGBD, Teknopark Ankara</i>
Kenan Altınsaat	<i>TBD Ankara Şubesi YK Bşk.</i>
Levent Kızıltan	<i>TÜBİSAD YK Bşk.</i>
Mehmet Nuri Aslan	<i>İŞKUR (Em.)</i>
Meltem Bağdatlı	<i>TÜBİSAD</i>
Meltem Harput	<i>ICTERRA</i>

Mustafa Çalış	<i>TÜYAFED YK Bşk.</i>
Nebahat Kesgin	<i>Logo</i>
Nuray Başar	<i>TBD YK Üyesi</i>
Nurdan Türeci Akova	<i>TABİD</i>
Özer Aydemir	<i>IOTIQ</i>
Özgür Karayalçın	<i>TOGED Türkiye Oyun Geliştiricileri Derneği</i>
Pınar Konay	<i>Cerebrum</i>
Prof. Dr. Ferhunde Öktem	<i>Hacettepe Üniversitesi</i>
Sanem Özsoy	<i>STM</i>
Serdar Alemdar	<i>ODTÜ Teknokent</i>
Serdar Gökpınar	<i>TTGV</i>
Serhat Dalkılıç	<i>Erciyes Teknopark</i>
Simla Büyükkara	<i>Bilge Adam Teknoloji</i>
Şenol Tekdal	<i>Labris</i>
Tolga Özdemirel	<i>TNB Teknoloji</i>
Tolga Tuncer	<i>Güven Future, Genel Md.</i>
Türker Gülüm	<i>Profelis</i>
Uğur Kaya	<i>TUYAFED</i>
Utku Yazıcı	<i>ETİYA</i>
Zafer Koçak	<i>TBD İcra Sektör Kurulu</i>

Panel ve Çalıştaylara Katkı Veren Kurum, Kuruluş ve Sivil Toplum Kuruluşları

Çalıştayları düzenleyen Türkiye Bilişim Derneği (TBD) ile birlikte bu çalışmalarda aktif katkısını ve desteğini sunan kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları şunlardır:

Bilişim Sanayicileri Derneği	www.tubisad.org.tr
Bilkent Cyberpark	www.cyberpark.com.tr
ODTÜ Teknokent	www.odtuteknokent.com.tr
Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Derneği	www.tgbd.org.tr
TMMOB Bilgisayar Mühendisleri Odası	www.bmo.org.tr
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yazılım Meclisi	www.tobb.org.tr
Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı	www.ttgiv.org.tr
Yazılım Sanayicileri Derneği	www.yasad.org.tr
Yazılımcılar Federasyonu	www.tuyafed.org
Türkiye Oyun Geliştiricileri Derneği	www.toged.org

Kısaltmalar

ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBD	Türkiye Bilişim Derneği
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı

Bilişim Toplumu Yasalarıyla Yönetelim, Yönetilelim

Türkiye Bilişim Derneği

SUNUŞ

Çağdaş, refah düzeyi yüksek bir Türkiye özleminin gerçekleşmesi yolunda, Türkiye Bilişim Derneği (TBD) 52 yıldır yılmadan ve büyük bir özveriyle çalışmaktadır. 1994 yılında Kamu Yararına Çalışan Dernek statüsünü kazanan TBD, 12 bini aşkın üyesi, 10 şehrimize yaygınlaşan yapılanması ve üniversitelerdeki TBD genç örgütlenmesiyle bilişim sektörüne önemli katkılar vermeye devam etmektedir.

2022 yılında küresel olarak ekonomik ve sosyal konularda yaşanan olumsuzluklar Türkiye’de de beyin göçünün artmasına neden olmuştur. Pandemi sonrasında zorunlu olarak deneyim kazandığımız uzaktan çalışma alışkanlığı da beyin göçünün artmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle bilişim alanında yaşananlar sektörde önemli bir istihdam sorununa yol açmış ve birçok yazılım projesinde aksamalar veya gecikmeler olmuştur. Beyin göçünün Türkiye’de neden olduğu problemlerin incelenmesi için 1.12.2022 tarihinde Türkiye Bilişim Derneği koordinasyonunda ve TÜBİSAD, TGBD ve TUYAFED desteği ile Ankara ’da hibrit olarak **“Bilişimde Beyin Göçü: Geleceğin Türkiye’si için bir yol haritası belirleme çalıştayı”** düzenlenmiştir.

Bilkent Cyberpark’ta yapılan Çalıştayda Türkiye merkezde olmak üzere Bilişim sektöründeki beyin göçü konusunun irdelenmesi amaçlanmış olup, tartışmalar aşağıda belirtilen 5 ana başlıkta yapılmıştır:

- 1) Türkiye’de yaşayıp yurtdışında uzaktan çalışanlar,
- 2) Türkiye’den yurtdışına çalışmak için gidenler,
- 3) Yurtdışından Türkiye’ye çalışmaya gelenler,
- 4) Yurtdışında yaşayıp Türkiye’de uzaktan çalışanlar,
- 5) Yurtdışında çalışmayı isteyenler,

Çalıştayda önce küresel düzeyde beyin göçü akademik kavramlar olarak özetlenmiş daha sonra da Ulusal-Uluslararası mevcut yayınlardaki anket/inceleme sonuçlarından da yararlanılarak Türkiye’ye gelen beyin göçü ve Türkiye’den giden beyin göçü incelenmiştir.

İkisi çevrimiçi olmak üzere oluşturulan 8 masada “beyin göçünün olası nedenleri” detaylı olarak çalışılmış, Türkiye’ye faydaları/zararları irdelenmiş, önlenmesi için çözümler önerilmiştir. Önerilen çözümler için detaylı eylem planları da oluşturulmuştur.

Çalıştayımızda ayrıca Sanayi ve Teknoloji Bakanlığımız tarafından duyurulan “*Yetenek transferi projesi*” ile ilişkili olarak beyin göçü değerlendirmiş, projenin Türkiye’ye faydaları ve varsa olası olumsuz yönlerinin iyileştirilmesi için çözüm önerileri de oluşturulmuştur.

Çalışmaya kamu kurumları, akademisyenler, toplu olarak beyin göçü vermiş Türkiye’de hizmet veren büyük şirketlerin İK bölüm yöneticileri, yurt dışında çalışan nitelikli bireyler, yurt dışında çalışırken Türkiye’ye geri gelen nitelikli bireyler, STK’lar ile sosyolog, psikolog, vergi uzmanları, avukat vb. kurum/kişiler katılmışlardır.

Bu çalıştayda alınan kararlar daha sonra 16 Aralık 2022 tarihinde Ankara’da yapılan TBD Ulusal Kurultayı’nda geniş bir katılım ile irdelenmiştir. Hem çalıştayda hem de panelde ortaya konan çözüm önerileri bu raporda detaylı olarak anlatılmıştır.

Türkiye’nin Ulusal beyin göçü politikasının/stratejisinin oluşturulmasında katkısı olacağını umduğumuz bu raporu bilgilerinize sunuyoruz.

TBD 52 yıldır, toplum faydasını gözeterek çeşitli faaliyetler yapmaya devam etmektedir. Beyin göçü konusunda yapılan çalıştay ve panelde bizimle beraber mesai harcayan çalıştay katılımcılarına ve tüm konuşmacılara gönülden teşekkürlerimizi sunarız.

Rahmi AKTEPE

Türkiye Bilişim Derneği

Genel Başkanı

BİLİŞİMDE BEYİN GÖÇÜ: GELECEĞİN TÜRKİYE'Sİ İÇİN BİR YOL HARİTASI BELİRLEME ÇALIŞTAYLARI

Türkiye Bilişim Derneği (TBD) ülkemizin neredeyse sürekli hale gelmiş ve bundan dolayı da giderek büyüyen bir tehlike olarak görülen nitelikli insan kaynağının ülke dışına gitme eğilimindeki artışı hem Türkiye hem de bilişim sektörü özelinde çok boyutlu bir şekilde ele almak amacıyla 1 Aralık 2022 Perşembe günü saat 10.00-17.00 saatleri arasında Bilkent Cyberpark'da "*Bilişimde Beyin Göçü: Geleceğin Türkiye'si İçin Bir Yol Haritası Belirleme Çalıştayı*" adını verdiği bir hibrit çalıştayda konuyla ilgili kişileri, kurumları ve kuruluşları bir araya getirmiştir. Bu çalıştayın öncelikli amacı, ülkemizin iyi eğitilmiş ve donanımlı insanların yurt dışına gitmesiyle karşı karşıya kaldığı olumsuz durumu gerçekçi bir yaklaşım ile tespit etmek olarak belirlenirken, bir diğer amacı ise bilişim sektörünün kendine özgü durumunu ortaya koymaktır. Bu amaçlar doğrultusunda sektör bağımsız bir şekilde ülkemizin beyin göçü nedeniyle yaşadığı kayıp üzerinde durulmuş ve bilişim sektörümüzün deneyimlediği beyin göçü kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır.

Çalıştay hem fiziki hem de çevrim içi katılıma uygun olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalıştayın kapsamında TBD Başkanı Rahmi Aktepe'nin açılış konuşmasının ardından TBD İcra Kurulu Başkanı Dr. Aydın Kolat tarafından çalıştayın yöntemi açıklanmıştır. Yapılan konuşma ve açıklamayı takiben Dr. Duygu Özalp tarafından beyin göçünün kavramlaştırılması ile beyin göçünün küresel ve ulusal ölçekte mevcut durumuna ilişkin genel bilgiler katılımcılara aktarılmıştır.

Çalıştay süresince beyin göçü altı fiziksel iki çevrim içi masada ve aşağıda sıralanan beş başlıkta incelenmiştir:

1. Türkiye'de yaşayıp yurt dışına uzaktan çalışanlar
2. Türkiye'den yurt dışına çalışmak için gidenler
3. Yurt dışından Türkiye'ye çalışmaya gelenler
4. Yurt dışında yaşayıp Türkiye'de uzaktan çalışanlar
5. Yurt dışında çalışmayı isteyenler

Bu başlıklarda yürütülen grup çalışmaları ile beyin göçünün nedenleri tartışılmış, beyin göçü dolayısıyla meydana gelen kayıplar açısından yaklaşılarak bu durum karşısında

getirilebilecek çözüm önerileri değerlendirilmiş ve eylem planı önerileri geliştirilmiştir. Çalıştayın sonunda, tüm masaların yaptığı çalışmalar çalıştay katılımcılarına sunulurken, masaların ulaştıkları sonuçlar tüm katılımcıların eşliğinde irdelenmiştir. Masaların gün içerisinde yaptığı çalışmaların sunumlarının ilk gün programı içerisinde tamamlanamamış olması nedeniyle çalıştayın bir ikinci 7 Aralık 2022 Çarşamba günü saat 13.00'de gerçekleştirilerek, masa çalışmalarının sunumları tamamlanmış ve genel değerlendirme yapılarak çalıştaylar sonuçlandırılmıştır.

Katılımcı Değerlendirmeleri

Burada yukarıdaki bölümde beş başlık altında sıralanan beyin göçü türlerinin tartışılması esnasında en çok öne çıkan iki hususa yer verilerek, Türkiye'de beyin göçüne ilişkin katılımcı değerlendirmeleri sıralanmaktadır.

Türkiye'de yaşayıp yurt dışında uzaktan çalışanlar

İlk olarak, *Türkiye'de yaşayıp yurt dışında uzaktan çalışanlar* başlığı incelendiğinde, ekonomik faktörler ile esnek çalışma ve iş-yaşam dengesinin öne çıktığı görülmüştür. Ekonomik faktörler arasında kazanılan gelirin yüksek olması önemli bir etken olarak belirmiştir. Bunun arka planında ise kur farkı ve yurt içi enflasyonun yüksekliğinin yanı sıra gelirin vergi muafiyetlerine tabi olması öne çıkan unsurlar olarak görülmüştür. Esnek çalışma ve iş-yaşam dengesi açısından incelendiğinde ise çalışanların iş yerine gitmeden uzakta ve/veya evden çalışabilmesine olanak tanınması aile üyeleri ile geçirdikleri/geçirebilecekleri zamanının artması yönüyle kişileri bu göçe yönlendirmektedir.

Türkiye'den yurt dışına çalışmak için gidenler

İkinci başlık olan *Türkiye'den yurt dışına çalışmak için gidenler* başlığı kapsamındaki katılımcı görüşleri doğrultusunda Türkiye'den yurt dışına giden, yerleşen ve çalışan kişilerin öncelikli nedenleri özgür, huzurlu, güvenli yaşam koşulları, geleceğin belirsizliğinin verdiği endişe, gidilen ülkelerde insana verilen değerlerin yüksek olması (örneğin daha az çalışma süresi, daha fazla ücretli izin, çalışma saatlerine riayet etme gibi) ve son olarak daha yüksek gelir elde etme ve daha kararlı bir ekonomik yaşam olarak sıralanabilecektir.

Yurt dışından Türkiye'ye çalışmaya gelenler

Üçüncü başlık olan **yurt dışından Türkiye'ye çalışmaya gelenler** başlığı altında ise katılımcıların değerlendirmeleri daha çok Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerden veya savaş ve/ya güvenlik endişesi gibi gerekçelerle Avrupa ülkelerinden göç aldığı yönünde birleşmiştir. Bu kapsamda Türkiye kimilerince Avrupa'ya geçiş için bir güzergâh olarak görülmekte, kimilerince ülkelerindeki savaş, terör, çatışma gibi günlük yaşamı sarsan kaotik durumlardan kaçış için bir hedef olarak belirlemektedir. Özellikle gelişmemiş, gelişmekte olan ülkelerden Türkiye'ye yönelen bir insan hareketliliği olduğunun gözlemlendiğine dikkat çekilirken, bu kişilerin kendi ülkelerine kıyasla daha iyi yaşam koşulları için Türkiye'yi seçtiklerini söylemek mümkündür.

Bununla birlikte bu başlık altında özellikle T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonu ile başlatılan *Uluslararası Yetenek Transferi Programı* irdelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler incelendiğinde katılımcıların bu programın dikkatle yönetilmesi konusunda hemfikir olduğu görülmüştür. Özellikle program kapsamında hareketliliğe teşvik edilen kişilerin belirlenmesinde belirlenecek kriterlerin Türkiye'nin ulusal, sektörel ihtiyaçlarıyla uyumlu olmasına dikkat çekilmiştir. Kriterlerin belirlenmesinde özenli davranılmaması halinde Türkiye'deki istihdam piyasasındaki dengeleri bozucu yönde etkisi olabileceğine yapılan vurgu önemli görülmüştür.

Yurt dışında yaşayıp Türkiye için uzaktan çalışanlar

Dördüncü başlık olan **yurt dışında yaşayıp Türkiye için uzaktan çalışanlar** başlığı üzerinde ortaklaşması en zor başlık olarak gözlenmiştir. Bu başlık bazı katılımcıların hiçbir örnek bulamadığı bir alan olarak görülürken bazı katılımcılar tarafından özellikle ailece alınan göç etme kararı neticesinde bu çalışma biçiminin ortaya çıkabileceğine vurgu yapılmıştır. Örneğin bir aile üyesinin yurt dışında istihdam edilmesi neticesinde alınan göç kararının sonucunda ailenin Türkiye'de istihdam edilen üyesinin –uzaktan çalışma olanağının kendisine sunulması halinde– Türkiye için çalışmaya devam etmesi durumu üzerinde uzlaşılan örnek olmuştur. Benzer şekilde yurtiçinde nitelikli işgücü bulmakta güçlük çekilen sektörlerde

ve/veya sektörel sorunlarda uzaktan çalışabilme olanağı sunulması halinde bu tarz bir göçün yaşanabileceği ifade edilmiştir.

Yurt dışında yaşamayı isteyenler

Son başlık olan **yurt dışında yaşamayı isteyenler** başlığı en yoğun tartışmaların ve bulguların ortaya çıktığı başlık olarak dikkat çekmiştir. Alışageldik şekilde yeni mezun gençlerin ve kariyerinin başında olan genç işgücünün yurt dışında çalışmayı tercih etmesine ek olarak güncel ve çarpıcı bir gelişme olan yerleşik bir kariyer patikasına sahip, yetişmiş, deneyimli işgücünün de yurt dışına çalışmak için gitme isteğinin Türkiye için en güncel ve öncelikli sorun alanlarının başında geldiği konusunda bir görüş birliği oluşmuştur. Bu doğrultuda en öne çıkan neden gelecek kaygısıdır. Kişiler gelir düzeyini yükseltmek, yaşam kalitesini artırmak kısaca iş ve yaşam koşullarını iyileştirmek ve genel hane refahını artırmak için yurt dışında yaşamayı ve çalışmayı düşünmektedir.

Katılımcıların Önerdiği Çözümler

Katılımcıların çözüm önerileri şu şekildedir:

1. Devletin, ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik para ve maliye politikası araçlarını etkin bir şekilde kullanarak ekonomik dalgalanmaları ve belirsizliği yok etmesi,
2. Devletin, işverenlere net ücret ile toplam personel maliyeti arasındaki vergilerden teşvikler sağlaması,
3. Devletin, yabancı para birimi ile ücret ödenebilmesi ile ilgili kısıtlamaları yeniden düzenlenmesi,
4. Yurt içindeki firmaların yurt dışındaki firmalar ile **özellikle kritik pozisyonlarda** rekabet avantajı sağlayabilecek olanaklar, teşvikler sunulması,
5. Güvenli ve emniyetli çalışma ve yaşam ortamlarının sağlanması, **koruyucu hizmetlerin** yaygınlaşmasının teşvik edilmesi,
6. Türkiye'deki şirketlerin uzaktan, esnek ve/veya hibrit çalışma modellerini benimsemeleri için özendirici çalışmalar yapılması; yaratacağı maliyet avantajlarına dikkat çekilmesi

7. Türkiye’de özellikle teknopark ve Ar-Ge Merkezlerinde mecburi olan fiziki çalışma zorunluluğunun kaldırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması,
8. Uluslararası Yetenek Transferi Projesi gibi kamu kurumları tarafından koordine edilen insan hareketliliği programlarının işgücü piyasasını bozucu yönde etki yaratmaması amacıyla ulusal, sektörel önceliklere göre belirlenecek kriterler göz önünde bulundurularak uygulanması konularındır.

Çalıştaylara Katılanlar

Rahmi Aktepe	Özgür Karayalçın	Furkan Özcan
Dr. Aydın Kolat	Serdar Alemdar	Akif Topcu
İ. İlker Tabak	Mehmet Ali Altun	Hasan Selçuk Turan
Ertan Barut	Prof. Dr. Ali Yazıcı	Ecevit Saraç
Mehmet Ali İnceefe	Dr. Duygu Özalp	Gonca telli
Ali Yazıcı	Sami Kurt	Berat Çelteklioğlu
Kenan Altınsaat	Türker Gülüm	Çağlar Özer
Gökhan Erzurumluoğlu	Mustafa Çalış	Nurdan Türeci Akova
Cengiz Turgay	Cansın Duman	Gürkan Kılıç
Abdullah Raşit Gülhan	Meltem Bağdatlı	
Nuray Başar	Can Kaynar	
Yusuf Şahin	Pınar Kabil	

Çalıştayların Sonuçları

Çalıştayın sonuçları şu şekilde özetlenebilecektir:

1. Beyin göçünün çok katmanlı ve karmaşık bir olgu olduğu gerçeğinden hareket edilerek kavramsal açıdan yaşanan farklı göç türlerini karşılayan kavramların kullanılmasının konuya doğru bir açıdan yaklaşılması için gerekli olduğu,
2. Ulusal ve uluslararası akademik çalışmaların ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan raporların beyin göçünün kapsamı ve niteliği konusunda önemli bir kaynak ve rehber niteliği taşıdığı,
3. Türkiye’nin göç alma ve göç verme eğiliminin izlenebilmesi için verilerin sistemli bir şekilde kaydedilerek, ilgili kişilerin, kurum ve kuruluşların erişimine açılmasının önemli olduğu,

4. Beyin göçünün nedenlerinin doğru tespit edilmesi yoluyla Türkiye için net insan kaynağı kaybı halini alan göçün önlenmesi için ilgili kurumların ve kuruluşların koordinasyonu ile çözüm üretilmesi gerektiği,
5. Beyin göçünün Türkiye'ye verdiği zararların diğer göç türleri ile karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak değerlendirilmesi gerektiği,
6. Beyin göçünün Türkiye'ye etkilerinin kısa, orta ve uzun vadede sosyokültürel ve sosyoekonomik etkilerinin (örneğin; hukuk, işgücü piyasası ve istihdam, üretim, eğitim, etik vb.) değerlendirilmesinin önemli olduğu,
7. Türkiye'nin öne çıkan tersine beyin göçü programlarından biri olan "*Yetenek Transferi Projesi*" nin belirlenecek olan ulusal işgücü piyasası göz önünde bulundurularak sistemli bir şekilde yürütülmesinin önemli olduğu, aksi durumda programın kendisinden beklenen kazanımları sağlamayacağı konularında mutabık kalınmıştır.

BEYİN GÖÇÜ VE YENİ ÇALIŞMA DÜZENİ PANELİ

"*Beyin Göçü ve Yeni Çalışma Düzeni*" başlıklı panel, 16 Aralık 2022 Cuma günü saat 14.30-16.00 saatleri arasında TBD 39. Ulusal Bilişim Kurultayı kapsamında, Orman Genel Müdürlüğü Konferans Salonlarında gerçekleştirilmiştir. Panelin açılış konuşması, aynı zamanda panel moderatörlüğünü üstlenen TBD Merkez İcra Kurulu Başkanı Dr. Aydın KOLAT tarafından yapılmıştır. Panelde Prof. Dr. Ferhunde ÖKTEM, TBD İcra Kurulu Başkan Yardımcısı Mehmet Ali İnceefe ve Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Duygu Özalp konuşmacı olarak yer almıştır.

Panelin açılış konuşması, panel moderatörü Dr. Aydın Kolat tarafından gerçekleştirilmiştir. Sayın Kolat, panel dinleyicilerine, TBD Beyin Göçü Çalıştayları kapsamında yürütülen çalışmalara ilişkin bilgileri ve panel programını aktarmıştır. Ardından düzenlenen çalıştayların çıktılarını panelist ve TBD İcra Kurulu Başkan Yardımcısı Sayın Mehmet Ali İnceefe tarafından sunulmuştur. Bunu takiben Psikolog Prof. Dr. Ferhunde Öktem insan gelişimi ile göç arasındaki etkileşim üzerinden göçün nedenleri, sonuçları ve özellikle etik ve kültür üzerindeki etkileri açısından çok boyutlu bir değerlendirme yapmıştır. Sonrasında Dr. Duygu Özalp tarafından beyin göçünün kavramlaştırılmasındaki farklılıklar irdelenerek, farklı beyin göçü

kavramlarının ifade ettiği hareketliliğin kapsamı ve içeriği detaylandırılmıştır. Dr. Özalp ayrıca beyin göçünün dünyadaki akış istikametleri, tipik olarak göç alan ve göç veren ülkeler, göç kararına etki eden faktörler ve ülkelerin dönemsel olarak benimsedikleri politikalar doğrultusunda uyguladıkları nitelikli insanları kendine çekme mekanizmalarına dikkat çekmiştir.

Konuşmacıların Değerlendirmeleri

TBD İcra Kurulu Başkan Yardımcısı Sayın Mehmet Ali İnceefe, farklı göç kategorilerine dikkat çekerek konuşmasına başlamıştır. İnceefe bu açıdan İngilizce’de bulunan ‘migration’, ‘emigration’ ve ‘immigration’ sözcükleri arasındaki farka değinerek, esasen ‘emigration’ olarak ifade edilen “*ekonomik, siyasi, kişisel veya diğer nedenlerle gönüllü olarak bir ülkeden diğerine gitmek*” göç türüne dikkat çekmiştir. Ayrıca beyin göçünün sadece gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de gündeminde önemli bir yer tuttuğuna yer vermesi önemlidir. Örneğin İngiltere’de her Genel Tıp Konseyi tarafından yapılan bir anketin sonucu, İngiltere’de eğitim almış her üç doktordan birinin ülkeyi terk ettiğini göstermektedir.

İnceefe buna ek olarak Evrim Kuran’ın yazdığı “Onlar Göçtü Buradan: Türkiye’nin Yeni Göç Nesli” adlı kitabından dikkat çeken bulgulara yer vermiştir. Buna göre kişilerin Türkiye’den ayrılma kararı vermesindeki en önemli etkenler sırasıyla ekonomik sebepler, ülkenin siyasi iklimi, iş olanaklarının yetersizliği, eğitim/gelişim, evlilik/eř durumu, kaygı mutsuzluk olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşın kişilere yaşadıkları ülkede kendilerini en mutlu eden şeyler sorulduğunda yanıtların sırasıyla özgürlük/demokrasi/insan hakları, gelişmiş ekonomi/yüksek kazanç, sakin, huzurlu ortam, yaşam standardı, aile ile olmak, insanların birbirine saygısı, anlayışı ve yaklaşımı olduğu görülmüştür.

Bu bulgular sayın Kuran’ın Türkiye’nin göç deneyimini anlaşılır kılma konusundaki önemli katkısını gösterdiği gibi TBD tarafından koordine edilen “*Bilişimde Beyin Göçü: Geleceğin Türkiye’si İçin Bir Yol Haritası Belirleme Çalıştayları*”nın sonuçları ile örtüşmesi sebebiyle de ayrıca önemli görülmüştür. İnceefe bunlara ek olarak özellikle bilişim sektöründe yaşanan göçü irdelemiştir.

Psikolog Prof. Dr. Ferhunde Öktem, yaşanan göçü büyüme ve gelişmeye bütüncül yaklaşım çerçevesinde değerlendirerek, insanın büyüme ve gelişme dönemleri ile bu dönemlerdeki ihtiyaçları, beklentileri ekseninde konuşmasını sürdürmüştür. Prof. Dr. Öktem'e göre temel güven, aidiyet, bağlanma gibi ihtiyaçlar her ne kadar yaşamın erken dönemleri ile ilişkilendirilse de bu kavramların öneminin yaşam boyu sürmekte ve bu ihtiyaçların karşılanmaması halinde aidiyet bağlarının zayıflaması sonucu ortaya çıkabilmektedir.

Prof. Dr. Öktem, bunu İbn-i Sina'nın "Sanat ve bilim takdir edilmediği yerden göç ederler" deyişiyle ilişkilendirmiştir. Kişilerin göç etme nedenleri arasında ise çocuklarının iyi bir eğitim alması, düşünce özgürlüğü, yaşam standartları, akademik standartlar gibi ölçütlerin öne çıktığını ifade etmiştir. Prof. Dr. Öktem "kimine beyin göçü, kimine beyin kazancı" diyerek bir ülkenin kaybettiği insanların diğer bir ülke için kazanç olduğuna dikkat çekerken göçün sonuçları itibariyle insanları azaltan, eksilten ve/veya yarım bırakan bir özelliğe sahip olduğuna dikkat çekmiştir.

Dr. Özalp de konuşmasında ilk olarak beyin göçünün kavramlaştırılmasına değinmiş ardından dünyada ve Türkiye'de beyin göçünün nasıl yaşandığına ilişkin örneklerle yer vererek mevcut duruma yönelik değerlendirmeler yapmıştır. Burada özellikle beyin göçü kavramının kökeni dikkat çekmektedir.

Dr. Özalp beyin göçü kavramının ilk kez İngiliz Kraliyet Topluluğu (British Royal Society) tarafından 1950'li yıllarda ve 1960'lı yılların erken dönemlerinde bilim insanlarının ve teknologların ABD'ye ve Kanada'ya doğru hareketliliğini ifade etmek üzere kullanıldığını belirtmiştir (Cervantes & Guellec, 2002). Bu doğrultuda beyin göçü her ne kadar bugün az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkelere doğru nitelikli insan hareketliliğini ifade etmede kullanılsa da ortaya çıkışı itibariyle gelişmiş ülkelere doğru bir hareketliliği ifade etmektedir.

Buna ek olarak Dr. Özalp beyin değişimi, gizli beyin göçü, tersine beyin göçü, beyin taşması gibi farklı kavramların içeriğinin bilinmesinin ülkelerin yaşadığı insan hareketliliğinin tam adını koyabilmesi ve dolayısıyla yaşanan durumu yönetebilmesi için önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Dr. Özalp dünyada beyin göçünün akış istikametlerinin belirginleştiğine yer

verdiği konuşmasında kişilerin göç kararına etki eden mekanizmaların makro, mezo ve mikro olmak üzere üç seviyede sınıflandırılabilmesine yer verilmiştir. Buna göre makro seviyede, ekonomik çevre, işgücü piyasasının durumu, yaşam kalitesi öne çıkarken mezo seviyede göç politikası çerçevesi ile diaspora topluluklarının büyüklüğü belirlemektedir. Mikro seviyede bakıldığında ise yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, aile sorumlulukları ve din önemli göstergeler olarak ortaya çıkmaktadır (ILO, 2018: 77).

Ayrıca her ülkenin akışkan olan yüksek nitelikli kişileri kendine çekmek için birtakım mekanizmaları olduğu ifade eden Dr. Özalp, bunların hem ülkelerin yüksek nitelikli işgücünü kendilerine çekmek üzere kullandığı politikalar hem de kendi kaybettikleri işgücünü geri kazanmak amacıyla kullandıkları kendine geri çekme mekanizmaları olarak iki ayrı şekilde gözlenebileceğine değinmiştir.

Panelden Çıkan Sonuçlar

Panel sonuçları şu şekilde özetlenebilecektir:

1. Nitelikli insanların göç kararı almasına neden olabilecek ekonomik, politik, sosyal, kültürel, psikolojik etkenlerin hem tek başına hem de bütüncül olarak etkilerinin anlaşılmasının önemli olduğu,
2. Türkiye'den giden nitelikli insanların Türkiye'ye geri dönmesini sağlamak adına hukuk, siyaset, ekonomi, toplum ve kültür açısından kapsayıcı politikaların geliştirilmesi ve bu politikalara uygun uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği,
3. Nitelikli işgücünün hareketliliğinin çok boyutlu olması doğrultusunda çok yönlü ve bütüncül bir anlayışla ele alınmasının önemli olduğu,
4. Yaşanan küresel rekabetin özellikle nitelikli, yetişmiş ve deneyimli insanların göç yoluyla kaybeden az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkilere neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Türkiye Bilişim Derneği (TBD) öncü bir sivil toplum kuruluşu olarak hem bilişim sektörünün hem de Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutan beyin göçü konusunu "*Bilişimde Beyin Göçü Çalışmaları*" adını verdiği bir dizi etkinlikle ele almıştır. Bu etkinlikler kapsamında iki gün süren bir çalıştay ve bir panel düzenlenmiştir. Bu etkinliklerde, kısa, orta ve uzun vadede gerek bilişim sektörümüz gerekse ülkemiz için yıkıcı ve/veya dönüştürücü etkileri taşıyan beyin göçü olgusunun çok yönlü ve katılımcı bir anlayışla tartışılması amaçlanmıştır. Bu amaçla kamu, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesi sağlanarak ulusal aktörlerin tamamını içeren katılımcı bir düşünce ortamı yaratılmıştır.

Bilişimde Beyin Göçü: Geleceğin Türkiye'si İçin Bir Yol Haritası Belirleme Çalıştay kapsamında beyin göçü olgusu, salt fiziken Türkiye'den ayrılarak yurt dışına çalışma amacıyla giden kişiler ile sınırlandırılmamıştır. Buna ek olarak Türkiye'de yaşayıp yurtdışındaki firma(lar) için uzaktan çalışanlar ve yurt dışında çalışmayı isteyenler gibi beyin göçünün farklı türleri de irdelenmiştir. Bu başlıklara ek olarak yurtdışında yaşayıp Türkiye'de uzaktan çalışanlar ile yurtdışından Türkiye'ye çalışmaya gelenlerin durumları da göz önünde bulundurulmuştur. Böylelikle hem beyin göçünün güncel görünümleri tartışılmış hem de bu olguyu meydana getiren ve getirebilecek durumlar birlikte değerlendirilmiştir.

Çalıştay süresince gerçekleştirilen grup çalışmaları ile beyin göçünün nedenleri ve yaşanan beyin göçü dolayısıyla meydana gelen kayıpların nasıl giderilebileceği ekonomik, toplumsal ve siyasal çerçeveden tartışılmış ve birtakım öneriler geliştirilmiştir. Çalıştayın ardından gerçekleşen TBD 39. Ulusal Bilişim Kurultayı kapsamında düzenlenen *Beyin Göçü ve Yeni Çalışma Düzeni Paneli'*nde ağırlıklı olarak *Bilişimde Beyin Göçü: Geleceğin Türkiye'si İçin Bir Yol Haritası Belirleme Çalıştay*'nın sonuçları üzerinden genel bir değerlendirme yapılmış, buna ek olarak beyin göçü olgusu psikolojik açıdan da ele alınmıştır.

TBD tarafından sürdürülen "*Bilişimde Beyin Göçü Çalışmaları*" neticesinde sektörel ve ulusal ölçekte yapılması gerekenlere ilişkin bir bilgi üretilmiştir. Buna göre, özellikle ekonomi politikalarının ve araçlarının düzenleyici rolü öne çıkmaktadır. Beyin göçü yoluyla işgücü

kaybının önlenmesine ilişkin öneriler arasında enflasyonun düşürülmesine yönelik para ve maliye politikası araçlarının etkin kullanılması, Türk lirasının satın alma gücünün yükseltilmesi, yabancı para birimi ile ücret ödenmesine ilişkin kısıtlamaların gözden geçirilmesi, yerli firmaların yabancı firmalarla rekabette güçlendirilmesine yönelik teşviklerin sağlanması gereklilikleri dikkat çekmektedir.

Öte yandan ülkemizin kalkınmasında önemli rol oynaması beklenen yüksek eğitilmiş ve nitelikli kişilerin Türkiye'den ayrılmasının ekonomik olduğu kadar toplumsal bir sorun olarak belirdiği kabul edilmelidir. Bu açıdan, yüksek eğitilmiş ve nitelikli kişiler için dünya genelinde bir küresel rekabetin yaşandığının göz önünde bulundurulması önemlidir. Çünkü bu rekabet özellikle nitelikli, yetişmiş ve deneyimli insanların göç yoluyla kaybeden az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkiler doğurmaktadır. Günümüzde yaşanan haliyle beyin göçünün Türkiye'nin en öncelikli sorunlarından biri olduğu açıktır ve bu sorunun yönetilmesi hatta beyin göçünü tersine çevirecek birtakım iyileşmelerin hayat geçirilmesi gerekmektedir. Burada her şeyden önce Türkiye'nin göç verme eğiliminin izlenebilmesi için verilerin sistemli bir şekilde kaydedilerek, ilgili kişilerin, kurumların ve kuruluşların erişimine açılması önem taşımaktadır. Bunun ardından hem yaşanan göçün nedenlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi mümkün hale gelecek hem de ülkemiz için net bir kayıp anlamına gelen bu göçün önlenmesi konusunda ilgili kurumların ve kuruluşların koordinasyonu sağlanarak etkin bir göç yönetimi mümkün olabilecektir.

Sonuç itibarıyla, yüksek eğitilmiş ve nitelikli kişilerin göç kararı almasında ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve psikolojik etkenlerin rolü olduğu gerçeğinden hareketle bu etkenlerin hem tek başına hem de bütüncül olarak etkilerinin anlaşılması bu göçün yönetilmesinin merkezinde yer almaktadır.

NOTLAR

NOTLAR

